

УДК 260.1

Яроцька О. В.,
аспірантка кафедри релігієзнавства,
Київський національний університет ім. Т. Шевченка
(Україна, Київ), ol_chi_k@i.ua

ТЕОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ДЕМІФОЛОГІЗОВАНОГО І СЕКУЛЯРНОГО ХРИСТІАНСТВА

Європейська Реформація, 500-річчя якої відзначатиметься в 2017 році, започаткувала епоху секулярного «розчаклування світу» (за М. Вебером). Протестантизм як течія християнства, що виникла в результаті Реформації, розвивалася у вигляді безперервного «параду» модерних віровчень: ліберальної теології, ортодоксальної теології, теології кризи, радикальної або «нової» теології, теології надії, теології процесу, теології «виникаючої церкви». Всі перелічені теології сприяли вихолощенню традиційних основ християнської релігії, становленню модерної і постмодерної секулярної релігійності, найпереконливішим вираженням якої є теології формування деміфологізованого і секулярного християнства. Ця модерна теологія другої половини ХХ ст. була започаткована таким напрямом як «керигматичне богослов'я», розвинене Р. Бульманом і П. Тілліхом, які намагалися деміфологізувати Біблійні тексти та інтерпретувати їх екзистенційно і контекстуально, тобто зняти міфологічну оболонку біблійного тексту, щоб зрозуміти його сутнісне значення (керигму). Біля витоків теології «секулярного християнства» стояв Дітріх Бонхоффер, який, усвідомлював, що Європа історично рухається до «абсолютно безрелігійної епохи». Зрештою, на цьому ґрунті розвинулася і теологія «мертвого Бога», започаткована Дж. Робінсоном і розвинута Т. Альтицером.

Ключові слова: Реформація, протестантизм, деміфологізація, секуляризація, керигматичне богослов'я, безрелігійне християнство, теологія «смерті Бога».

Реформація пододала домінуючий середньовічний стереотип, згідно з яким церква вважалася своєрідною корпорацією, завдяки якій можна досягти небесного блаженства, а священники виконували роль посередників між людьми і Богом. Утверджувалася нова сотеріологічна і есхатологічна парадигма:

– можливість досягнення спасіння не завдяки чомусь, а самостійно;

– ознакою обраності до спасіння стали: активна підприємницька діяльність, висока продуктивність праці і вища якість послуг, чесне і порядне підприємництво, в цілому – успіх в бізнесовій, торгівельній, банківській справах;

– утвердження світської, мирської діяльності як богоугодної, принцип «світського покликання», «мирського аскетизму», щоденної заощадливості як засобу накопичення багатства, за суттю, сприяли секулярному оформленню нового, протестантського символу віри як ідеології нової суспільної капіталістичної формації в її релігійному вираженні;

– в есхатологічній експлікації це означало, що у такий спосіб людина перебуває на службі у живого Бога, стає співтворцем Божественного творення «нової землі й нового неба» і відповідно несе відповідальність за надані їй Богом дари – час, здоров'я, власність; життя належало сприймати як виконання обов'язку та рух до мети, поставленої Богом перед людиною;

– у цивілізаційному вираженні Реформація сприяла формуванню національних культур і утворенню в Європі національних держав, які звільнялися з-під влади середньовічної Священної Римської імперії, а протестантизм у цілому дав могутній імпульс цивілізаційному розвитку низці європейських країн, зокрема скандинавських, а також становленню Сполучених Штатів Америки завдяки дисидентам–протестантам, які втікали в Новий світ від релігійних переслідувань в Старій Європі.

Реформаційні процеси супроводжувалися поляризацією мирського, поцейбічного і трансцендентного, потойбічного, дали великий фактичний матеріал філо-

софам, теологам, історикам для всебічного філософського та філософсько–теологічного осмислення цих процесів, що, зрештою, призвело до ерозії західнохристиянського моноліту і появи модерних протестантських теологій.

Різноаспектний аналіз Європейської Реформації та її впливу на розвиток різних течій християнства, зокрема протестантизму та його модерних і постмодерних теологій знаходимо в таких монографіях як: *Черенков М.* Європейська Реформація та український євангельський протестантизм. – К., 2008. – 566 с.; *Сленський В.* Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. – 503 с.; *Соловій Р.* Виникаюча церква. – Черкаси: Колоквіум, 2014. – 315 с.; *Водохід секуляризації.* Колективна монографія Українського інституту стратегії глобального розвитку і адаптації. – Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД», 2015. – 240 с.; *Черенков М.* Баптизм без кавычек. Очерки и материалы к дискуссии о будущем евангельских церквей. – Черкасы: Колоквіум, 2012. – 291 с.

В цілому зазначені публікації у більшій чи меншій мірі розкривають характер процесів, які відбуваються у світовому протестантизмі і в українських євангельських церквах. Проте конкретного і розгорнутого дослідження саме теологій деміфологізованого і секулярного християнства на ґрунті аналітики і порівняльного аналізу праць таких репрезентантів цих теологій як Р. Бульман, П. Тілліх, Д. Бонхоффер, Д. Робінсон, Т. Альтицер в сучасному українському релігієзнавстві не вистачає.

Відтак, метою цієї статті є дослідження таких модусів радикальної, або «нової» теології як «деміфологізоване християнство», «безрелігійне християнство», «секулярне християнство» в контексті сучасних глобалізаційних і секулярних процесів в США і Європі, які рухаються до абсолютно безрелігійної епохи.

Виразником «деміфологізованої теології» був Рудольф Бульман (1884–1976 рр.), який виступив з вимогою перекладу мови Біблії і Церкви на мову сучасної людини, щоб «деміфологізувати» традиційне християнство.

Суть програми «деміфологізації» – викласти смисл біблійних образів і догматів у неміфологічних виразах, інтерпретувати їх екзистенційно. «Міф потрібно інтерпретувати не космологічно, а антропологічно, краще: екзистенційно» [4, с. 22]. Вперше ці ідеї були викладені Бульманом в його працях «Kerygma und Mythos» – «Керигма і міф» (1918) та «Neues Testament und Mythologie» – «Новий Завіт і міфологія» (1941).

Бульман вважав: по–перше, що біблійні міфи не відповідають даним сучасної науки, вони не сприймаються людиною, світогляд якої формуються під впливом науки; по–друге, форма біблійних догматів не влаштовує сучасну людину, але це не означає, що їй чужий зміст Біблії, який має позачасову нормативну цінність для людей всіх часів. Істини релігійної віри абсолютні, але форми їх вираження різні для різних поколінь людей.

Таким чином, релігійно–філософський підхід Бульмана до досягнення форми і змісту новозавітних біблійних образів є своєрідною реакцією, з одного боку, на християнську ортодоксію, а з другого – на стару ліберальну протестантську теологію. Він виступає з критикою ортодоксії, яка «грішить» буквалізмом і некритично викладає та інтерпретує біблійні догмати, в результаті чого вміщені у них істини знаходяться поза розумінням

сучасної людини. Буквальна інтерпретація новозавітних текстів, за його переконанням, неминуче веде віруючого у глухий кут і загрожує негативними наслідками для християнської віри і релігії взагалі [5, с. 18].

Для Бульмана історичний Ісус не може бути джерелом християнської віри. Основи віри необхідно шукати не в історії життя Христа, а в есхатологічному діянні Бога в Ісусі. Біблія не просто історичне оповідання, а документ віри, смисл якої виражений у міфологічній формі. *Міф* дає людині не знання про об'єктивну реальність, він є способом, з допомогою якого людина усвідомлює себе у сучасному світі. Завдання теолога – звільнити зміст біблійних догматів від міфологічної оболонки, розкрити цей зміст і зробити його доступним для сучасної людини. Тому, зазначає Бульман, міф потрібно не відкинути, а інтерпретувати по-сучасному.

Для пошуку нових форм вираження старих релігійних істин, Бульман обрав екзистенційну філософію М. Гайдеггера, розмисли якого Бульман вважав як «адекватні поняття», в яких відображаються людська екзистенція [3, с. 232]. Він вважав, що такі основні поняття Нового Завіту, як воскресення і відкуплення кров'ю Христовою гріхів людства, вічне життя, а також етичний ідеал людської природи та історії спасіння тільки відводять від того, чим є справжнє спасіння. Це – примітивні, «міфологічні» уявлення, які потрібно перетлумачувати в термінах гайдеггерівського екзистенціалізму [3, с. 209].

Концепція про можливість діалогу людини з Богом, про можливість «зіткнення», «зустрічі» з ним – одна з центральних в теології Бульмана. Тільки в акті віри, вважав Бульман, людина може пізнати Бога. Поза вірою людина лише філософськи може сприйняти своє існування в існуючій актуальній реальності. Тільки завдяки християнській вірі людина приходить до цілком нового розуміння свого існування, яке є наслідком «зіткнення» людини зі Словом Бога.

Спроба Тілліха створити таку ситуацію, яка змогла б ліквідувати традиційну для християнства супранатуралістичну точку зору, – *повернути християнство обличчям до світу, примирити розум і віру*, – привела до того, що він, по суті, відійшов від ортодоксального християнства. Те, що створив Тілліх, являє собою щось на кшталт *інтелектуалізованої релігії*, в якій він відмовився від традиційного теїстичного об'єктивування Бога.

Бульман намагався модернізувати поняття про Бога методом екзистенційної інтерпретації взаємовідносин Бога зі світом, переносючи ці взаємовідносини в площину внутрішньо особистісного діалогу між Богом і людиною. За думкою Бульмана, теологія ХХ ст. передусім має потребу в концептуальному апараті, за допомогою якого Новий Завіт можна зробити доступним розумінню сучасної людини, після чого можна буде перейти до тлумачення євангельських текстів.

Отже, подальший розвиток протестантського богослов'я ХХ ст. характеризується зокрема таким напрямом як «керигматичне богослов'я», який був розвинений Р. Бульманом і П. Тілліхом. Керигматичне богослов'я є міжконфесійним, оскільки до його фундаторів відносять як протестантських, так і католицьких теологів, які намагаються деміфологізувати біблійні тексти та проінтерпретувати їх екзистенційно, тобто зняти міфологічну оболонку біблійного тексту, щоб зрозуміти його сутнісне значення. При цьому робиться розрізнення

між «історичним Ісусом», тобто справжнім образом історичної постаті Ісуса з Назарету, який заснував християнство, та «Христом віри», тобто тим образом Христа, який витворився в традиції та богослів'ї церкви. «Христа віри» Р. Бульман називає «керигмою» (міфологічною оболонкою), яка є «змістом християнської віри», але не співпадає з історичною дійсністю. Отже, під «керигматичну міфологічну оболонку» текстів Нового Заповіту відносяться ті, в яких розповідається про смерть Ісуса за людські гріхи, його воскресіння і вознесення на небо, що немає нічого спільного зі справжнім, «історичним Ісусом» з Назарету.

Напрацьований П. Тілліхом вірець «інтелектуальної релігії» і «керигматичне богослов'я» Р. Бульмана ще більше посилює загрозові виклики, які виникли перед сучасним богослов'ям і церквою, оскільки релігійність у сьогоdnішньому християнському світі опинилася перед проблемою вихолощення традиційного духовного життя, що, безперечно, стало чинником привнесення кардинальних змін у свідомість і світогляд християн, сприяло їх секуляризації. Акценти змінилися з теїстичного на антропологічне, трансцендентного на іманентне, з духовного на матеріальне, а пошуки вічного – на пошуки сучасного сенсу життя, що, зрештою, сприяло ще більшій секуляризації західного протестантизму як в США, так і в європейських країнах.

Радикальну, або нову, теологію 60–70-х років ХХ ст. потрібно розглядати як підсумок усієї попередньої протестантської теології. Вона виражає настрої протестантських теологів, незадоволених традиційним християнством, яке не враховує важливих змін, які відбуваються у світі й впливають на свідомість людини. Відтак, *актуальність дослідження* полягає в тому, що релігійні процеси в сучасному світі, на межі другого й третього тисячоліття, по суті, підтверджують положення і висновки радикальної, або «нovoї», теології. Сучасна секуляризація в умовах всеохоплюючої глобалізації створила для церкви і традиційної релігійної віри нові серйозні виклики.

Кризовий характер релігійної свідомості у сучасному секулярному світі й відповідно у *секулярному християнстві* передбачали ідеологи радикальної, або «нovoї», теології. І цей висновок актуалізує дослідження цієї теології, в якій знаходимо і діагноз сучасної релігійної кризи, і спробу подолати її за допомогою радикального перегляду самої сутності традиційного супранатуралістичного Бога, щоб створити іманентне сучасному світу християнство.

Радикальна, або «нова», теологія виступає з вимогою перегляду історичної місії християнства, пропонує різні проекти створення такої релігії, яка органічно вписувалася б у контекст сучасної соціально-історичної дійсності. Примирення людини з світом вона розглядає як важливе завдання сучасної теології.

«Нова» теологія намагається визначити «земне» значення християнської віри для кожного індивіда і для суспільства в цілому, створити *модель так званого секулярного християнства*, яка була б досконалою гармонією з реальним світом.

Поява на початку 60-х років минулого століття як в Західній Європі, так і в США великої кількості різних теологічних концепцій *секулярного християнства* свідчить про новий поворот у розвитку протестантської теології.

Сутність цих концепцій виявляється у наступному:

– відмова від уявлень про трансцендентного Бога християнської традиції;

– визнання факту, що християнство і сучасний світ знаходяться у непримиримому протиріччі;

– бажання створити «нову» – секулярну форму християнства на ґрунті пантеїстичної інтерпретації ідеї Бога та інших традиційних богословських уявлень.

Бонхоффер вважається одним із найбільш цікавих і загадкових християнських інтелектуалів, що розвинули власне секулярне богослов'я. У своїх листах він зробив загальні, але змістовні нариси нових інтерпретацій сучасних образів християнств, в яких йдеться про «дорослішання людства», «кінець метафізики», яку замінює «безрелігійне християнство», «безрелігійна віра» [1].

Усвідомлюючи, що Європа історично рухається до «абсолютно безрелігійної епохи», Бонхоффер надавав особливого значення «секулярному тлумаченню» християнства. Окремі елементи такої теології пізніше використали теологи, які навіть не враховували вихідних посилок і самої суті Бонхофферового світогляду (наприклад теологи «смерті Бога»). Разом з цим, ідеї, викладені у ранніх працях Бонхоффера, знаходять відгук в євангельсько-протестантських і римсько-католицьких теологів [3, с. 192].

Сентенції Бонхоффера про «безрелігійне християнство», про «нерелігійну інтерпретацію» теологічних понять, про «повноліття світу» викликали жваву дискусію серед теологів і мали великий вплив на дальший розвиток усієї християнської теології.

Християнство, вважав Бонхоффер, повинно визнати, що *світ став «повнолітнім»* і більше не потребує такої релігії, яка споконвічно була компенсацією його незрілості й слабкості. Не потрібно такого Бога, який завжди відіграв роль тимчасового заступника прогалин у людських знаннях.

Рух за «людську автономію», розпочатий в епосі Відродження, суть якого виявилась у пізнанні людиною законів природи, що керують світом, у теперішньому часі, вважав Бонхоффер, досяг свого повного розвитку. Закономірним наслідком цього руху стало те, що *людина сама навчилася впорядковуватися* з всіма важливими проблемами, не звертаючись за допомогою до «робочої гіпотези», яка іменується «Богом» [1].

Світ рухається до безрелігійних часів, писав Бонхоффер, сучасні люди просто не можуть бути релігійними. «Стаючи більше досконалим, світ стає більше безбожним, – писав Бонхоффер, – і, можливо, з цієї причини він зараз ближче до Бога, ніж раніше». Християнин, живучи у світі, доводив Бонхоффер, є співучасником у стражданнях Бога (Христа). Розуміючи, що Європа рухається до «абсолютно безрелігійної епохи», Бонхоффер надає особливого значення «секулярному тлумаченню» християнства [3, с. 193].

Христологія в теології Бонхоффера є тією основою, на якій він здійснює свою «світську інтерпретацію християнства». На відміну від всемогутнього і всемогутнього Бога традиційного християнства, Бог, в уявленні Бонхоффера, – втілення *страждаючого начала в самому світі*, що відкривається у ставленні людини до свого ближнього.

Християнином, згідно з Бонхоффером, є не та людина, яка віддаляється від світу, а, навпаки, той, хто активно

підключається до «турбот світу», турбот людини, так як це робив Христос, посвятивши своє життя для інших людей. Відтак, для Бонхоффера сутність християнства не у вірі в Бога-творця, який ззовні управляє світом, а в реалізації принципів християнської етики у поведінці людини, яка «живе для інших» [1].

Робінсон вважав, що сучасний світ знаходиться на порозі «нової Реформації», «нової коперніканської революції в теології», яка повинна вивести останню із глухого кута традиціоналізму і привести до *опрацювання нової концепції Бога*. Ця концепція повинна відмовитися від скомпрометованої й уразливої християнської *ідеї супранатурального Бога* як найвищої істоти, що перебуває поза нас, і *ввести Бога у світ, у людське життя*.

У Робінсона Бог виступає як *непідданне визначенню «щось»*, яке не є ні трансцендентним, ні іманентним світові. Бога («щось») потрібно сприймати як таємницю, як містерію.

У такому випадку теологію повинні цікавити лише «висловлювання відносно людського існування», «висловлювання про глибини людського досвіду у світлі любові» [7, с. 56].

Ідеї радикальної теології отримали найбільше поширення серед протестантських теологів у США, де виникла теологія «мертвого Бога». Представники цього напрямку протестантській теології – Т. Альтицер, Г. Кокс, В. Гамільтон, П. ван Бурен, Г. Ваханян – одноставно констатують смерть традиційної ідеї Бога і виступають з вимогою пошуку нових релігійних ідей.

На початку 1960-х років Альтицер виступив з найбільш послідовним варіантом теології «смерті Бога» – концепцією християнського атеїзму. Критичне визначення релігії, на думку цього теолога, у всіх її різноманітностях погоджується в тому, що священне, або релігійне, життя вважається протилежністю мирського (світського) життя непосвячених людей. Як кінцева мета релігії розглядається досягнення збігу протилежностей *Sacrum* і *profanum*, священного і мирського.

З точки зору Альтицера, характерна спрямованість релігії уявляє собою «рух назад» – до первісної священної тотальності, до повторення одвічного священного стану, що приводить до повного переведу у «тріховно упавший», або мирській, реальності і передбачав або поступово, або миттєво повний поворот назад всіх конкретних процесів у часі й історії.

Альтицер не заперечує присутності універсальних рис релігії в рамках історичного християнства, але при цьому наполягає на необхідності звільнення християнства від вже не існуючої і застарілої форми релігії. Заперечуючи догмат про вознесіння Ісуса Христа, Альтицер трактує його втілення як первісну трансцендентну сутність Бога, так і мирську сутність створіння. Відтак, за Альтицером, «втілення справді реальне, якщо воно приводить до смерті вихідного священного – смерті самого Бога. Смерть Бога наступила тоді, коли історія повністю стала «смертю Бога» [2, с. 35–36].

Необхідно визнати, вважає Т. Альтицер, що «смерть Бога є історичним фактом: Бог помер у наш час, у нашій історії, у нашому існуванні» [8]. Але, фіксуючи «смерть Бога», радикальні протестантські теологи одноставно у своєму устремленні «віднайти релігійний змісл у світі, який потопає у безодні безбожництва». Зі «смертю Бога» вони пов'язують *нежиттєвість старих традиційних*

символів вираження божественної реальності, а це означає, що у термін «смерть Бога» вони вкладають метафоричний смисл.

Вони потішають себе і віруючих, що мертвий Бог колись воскресне і постане перед людьми в новій формі. А поки що потрібно жити, любити і слугувати ближньому.

Альтицер, наприклад висунув ідею про Бога як «діалектику процесу» на протигагу традиційному християнському розумінню Бога потусторонньої, автономної, вищої істоти, ізольованої від світу і протилежної йому. За його уявлення, Бога можна мислити інакше, ніж у вигляді безособистої, духовної реальності на основі постійного відчуження («від самої себе»). Саме завдяки безперервному «діалектичному процесу відчуження і самозапечення» відбувається розвиток і втілення Бога.

У теперішній час, вважає Альтицер, відбулося «тотальне втілення Бога», коли він повністю й остаточно злився з сотвореним світом і більше уже не має і не може мати іншого буття, незалежного і відмінного від світу. Його буття виключно «серед світу», «всередині світу», «в тілі» історичного процесу розвитку.

Відтак, Бог змінив свою форму буття. Однак в процесі саморозвитку і змін Бог все ж таки залишається Богом. *Втілення Бога в тканину історії і світу* означає лише те, що Бог, у розумінні цих теологів, *залишив трансцендентну передвтілювану форму буття*, коли він існував як чиста реальність, незалежна від історії і світу.

Включення Бога в історичний процес розвитку спричиняє радикальну зміну його реальності. Це означає, що трансцендентний, тобто потойбічний, Бог стає абсолютно іманентним, тобто поцейбічним. Проголосивши «смерть Бога», Альтицер заперечує не Бога як такого, а лише трансцендентну форму його буття.

В наступному за епохою 1960–х років, періоді теологія Альтицера стає одним із напрямів радикальної теології в рамках так званої *теології «смерті теології»*. Теза про смерть Бога знаходить підтримку з боку тих філософів і теологів, які разом з прибічниками постмодернізму утверджують «смерть Бога» як смерть автора, а втілення як текстуалізацію Об'явлення. У працях 1970–1990–х років розмірковування Альтицера про «смерть Бога» пересікаються з рефлексіями про природу теологічної мови, про долю сучасної західної культурної традиції. Зникнення Бога з історії і поява його протилежності у вигляді *ніщо* доводить, як вважає теолог, повне здійснення первісного задуму Бога. Таким чином, на думку Альтицера, теологічна традиція виповнила своє призначення і підготувала ґрунт для нового етапу розвитку західної культури.

Робінсон, як і Бонхоффер, *ставить в центр християнства соціально-етичне вчення*, яке не рекомендує нічого іншого, крім любові. Він вважає, що справжнє, а не номінальне та ієрархічне християнство, орієнтує людину на активну участь у світському житті.

Заперечуючи трансцендентного Бога, Альтицер, натомість пропонує «діалектичний процес» саморозвитку Бога. Бог не може повернутися до первісного стану, який уже став пройденим етапом його поступового і незворотного процесу розвитку. Трансцендентний Бог помер, відтак у християнства немає підстав надіятись, що він колись воскресне у такому ж образі й подобі. Традиційні уявлення про Бога, традиційна християнська теологія

повинна відійти назавжди і бути заміненіми суголосою духові часу, не трансцендентною, а іманентною – «секулярною теологією». Ідеологія «смерті Бога» – це вияв сучасної кризи християнства, яке у виявленні своїх нових форм та інтерпретації явищ тенденцій сучасного глобалізованого світу намагається «воскресити Бога», але «іншого», ніж він був у минулому.

Застосування філософської рефлексії для переосмислення традиційних християнських догматів та реконструкція біблійних текстів привела до суб'єктивізму в інтерпретації релігійної віри, до незвичного для традиційного віруючого плюралізму теологічної думки, до появи конкуруючих і навіть виключаючих одна одну теологічних концепцій. Таким чином, протестантські модерні теології як чинники секуляризації, ідучи шляхом все більшої модернізації положень традиційного християнства, так і не знайшли таких форм вираження релігійних ідей, які без будь-яких сумнівів і протиріч могла б прийняти сучасна людина, передусім сучасний віруючий. Відтак, спроби модерних протестантських теологій врятувати християнство і створити таку релігію, яка б була б прийнята у наш час, не виправдалися. Звідси – постійний і поки що незакінчений «парад» все нових модернізованих і містицизованих, секулярних і сакральних модусів протестантської теології, які, безспірно, потрібно вивчати, аналізувати, оскільки вони проникають до різних течій протестантизму в Україну та сприяють формуванню нетрадиційного для них світорозуміння й світовідчуття.

Список використаних джерел

1. Бонхоффер Д. Сопротивление и покорность. – М.: Прогресс, 1994. – 344 с.
2. Религиоведение. Энциклопедический словарь под редакцией А. П. Забияко, А. Н. Красикова, Е. С. Элбакян. – М., 2006.
3. Теологический энциклопедический словарь. Под редакцией Уолтера Элвелла. – Москва: «Духовное возрождение», 2003. – 1456 с.
4. Bultmann R. Glaube und Verstehen. Ges. Aufsätze II. – Tübingen. – 1952.
5. Bultmann R. Kerygma and Mythologie. – 1941.
6. Bultmann R. Neues Testament und Mythologie. – 1941.
7. Robinson J. Gott ist anders. – München, 1964.
8. Altizer T., Hamilton W. Radical Theology and the Death of God. – New York, 1966.

References

1. Bonhoffer D. Soprotivlenie i pokornost. – M.: Progress, 1994. – 344 s.
2. Religiovedenie. Entsiklopedicheskiy slovar pod redaktsiey A. P. Zabyako, A. N. Krasikova, E. S. Elbakyan. – M., 2006.
3. Teologicheskii entsiklopedicheskiy slovar. Pod redaktsiey Uoltera Elvella. – Moskva: «Duhovnoe vozrozhdenie», 2003. – 1456 s.
4. Bultmann R. Glaube und Verstehen. Ges. Aufsätze II. – Tübingen. – 1952.
5. Bultmann R. Kerygma and Mythologie. – 1941.
6. Bultmann R. Neues Testament und Mythologie. – 1941.
7. Robinson J. Gott ist anders. – München, 1964.
8. Altizer T., Hamilton W. Radical Theology and the Death of God. – New York, 1966.

Iarotska O. V., post-graduate student Department of Religious studies, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), ol_chi_k@i.ua

Theology formation of demythologized and secular Christianity

European Reformation, whose 500th anniversary will be celebrated in 2017, launched the era of secular «disenchantment of the World» (by M. Weber). Protestant Christianity that emerged from the Reformation, developed as a continuous «parade» of modern beliefs: liberal theology, orthodox theology, theology crisis, radical or «new» theology, the theology of hope, theology of process, theology of «emerging church». All these contributed to the emasculation of traditional theology foundations of the Christian religion, the establishment of modern and postmodern

secular religion, which is the most convincing expression of theological formation of demythologized and secular Christianity. This modern theology second half of the twentieth century. was launched with such direction as «kerymatology» and developed by R. Bultman and P. Tillich, who tried to demythologize Bible texts and interpret them contextually and existentially, that is to remove the mythological shell of biblical text to understand its intrinsic value (Kerygma). At the root of theology of «secular Christianity» was Dietrich Bonhoeffer, who was aware that Europe is moving to historically «absolutely irreligious era». Finally, on this basis developed theology of «dead God», initiated and developed by J. Robinson and T. Altizer.

Keywords: Reformation, protestantism, demythologization, secularization, kerymatology, withoutreligious Christianity, theology of «death God».

Яроцька О. В., аспірантка кафедри релігієзнавства, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (Україна, Київ), ol_chi_k@i.ua

Теологія формування демфологізованого і секулярного християнства

Европейская Реформация, 500-летие которой будет отмечаться в 2017 году, начала эпоху секулярного «расколдовывания мира» (по М. Веберу). Протестантизм как течение христианства, возникшее в результате Реформации, развивался в виде непрерывного «парада» современных вероучений: либеральной теологии, ортодоксальной теологии, теологии кризиса, радикальной или «новой» теологии, теологии надежды, теологии процесса, теологии «возникающей церкви». Все перечисленные теологии способствовали выхолащиванию традиционных основ христианской религии, становлению модернистской и постмодернистской секулярной религиозности, убедительным выражением которой являются теологии формирования демифологизованного и секулярного христианства. Эта современная теология второй половины XX в. была основана таким направлением как «керигматическое богословие», развитое Р. Бульманом и П. Тиллихом, которые пытались демифологизировать Библейские тексты и интерпретировать их экзистенциально и контекстуально, то есть снять мифологическую оболочку библейского текста, чтобы понять его сущностное значение (керигму). У истоков теологии «секулярного христианства» стоял Дитрих Бонхоффер, который, осознавал, что Европа исторически движется к «абсолютно безрелигиозной эпохе». В конце концов, на этой почве развилась и теология «мертвого Бога», основанная Дж. Робинсоном и развитая Т. Альтицером.

Ключевые слова: Реформация, протестантизм, демифологизация, секуляризация, керигматическое богословие, безрелигиозное христианство, теология «смерти Бога».

* * *

УДК 127.17+283/289

Ярош О. А., здобувач кафедри філософії, Житомирський державний університет ім. І. Франка, викладач кафедри філософії та релігієзнавства, Український гуманітарний інститут (Україна, Буча), yarosh@ugi.edu.ua

ПРОТЕСТАНТСЬКА САКРАЛЬНА МУЗИКА: ДУХОВНІ ОСНОВИ І ВИТОКИ ФОРМУВАННЯ ТРАДИЦІЇ

Розглянуто основні духовні засади протестантизму, які вплинули на формування його музичної традиції і зумовили її подальший розвиток, характерні ознаки музики протестантського богослужіння; виділено основні відмінності у підході до використання музики під час богослужіння протестантами і католиками, а також роль Мартіна Лютера як основного ідеолога протестантизму і основоположника протестантського хоралу. Доведено, що характерні ознаки протестантської сакральної музики обумовлені основним принципом протестантизму – «Sola», основою відмінності між католицьким і протестантським використанням музики на богослужінні є залучення народу до загального співу за прикладом першоапостольської церкви.

Ключові слова: церква, релігія, реформація, Лютер, музика, протестантизм, протестантський хорал.

Музику по праву можна назвати найдоступнішим з мистецтв, і саме завдяки цій своїй особливості музика може у найдоступніших формах донести до людей християнські істини, цінності, імперативи. Задоволення релігійних потреб суспільства і окремого індивіда – головне завдання релігійного культу. Для цього використовуються різні засоби, одним з яких є релігійне мистецтво, і музика зокрема. Музика є унікальною формою мистецтва, яка здатна впливати на найтонші сфери людського буття.

Мистецтво завжди є відзеркаленням суспільних і культурних процесів, впливу яких вона піддається тим чи іншим чином. На богослужіннях протестантських церков різних напрямків використовується музика від класики до сучасних відкрито естрадних, популярних жанрів. Для здійснення філософсько-релігієзнавчого аналізу протестантського сакрального музичного мистецтва нам необхідно з'ясувати, що спричинило його розвиток саме в такому руслі, чим викликана така різноманітність жанрів і стилів, що використовуються на протестантських богослужіннях.

Наукові розвідки в сфері християнської сакральної музики здійснювалися представниками різних гуманітарних дисциплін. Даній проблематиці присвячені наукові розвідки вітчизняних музикознавців, які також мають різні напрямки досліджень. Так, можна виділити науковців, які досліджують конкретно православну (Н. Герасимова–Персидська, О. Цалай–Якименко), католицьку (А. Єфіменко,) та протестантську музику (російський професор–музикознавець В. Носіна). Українську духовну пісню досліджували О. Зосім, Ю. Медведик.

Сакральну культуру, а також духовність як філософсько-релігієзнавчу категорію на пострадянському просторі досліджували філософи і релігієзнавці: М. Попович, А. Колодний, Б. Лобовик, Г. Лозко, І. Харитон, У. Барановська, В. Бодак, В. Лубський, В. Федотова та ін. Дослідженню впливу духовних традицій лютеранства на музичну культуру Західної Європи присвячені наукові розвідки І. Бондар.

Серед дослідників християнської сакральної музики чимало теологів: В. Мартинов, Г. фон Бальгазар, К. Барт, Г. Кюнг, Л. Дукан та ін. Історичному і культурному розвитку західноєвропейської музичної культури присвячені більш ранні дослідження Л. Карсавіна, В. Шестакова, Т. Ліванової, В. Галацької, К. Розеншильда, І. Форкеля, А. Швейцера.

Американську протестантську сакральну музичну традицію досліджував Стефен А. Маріні. Його дослідження присвячене історії і розвитку сакральної музики в Сполучених Штатах, а також жанровому і стилістичному розмаїттю цієї музики.

Отже, дослідження християнської сакральної музики, і протестантської зокрема, здійснювалося в різноманітних наукових напрямках, кожен з яких надає розуміння цього культурного пласту під особливим науковим кутом.

Метою даної статті є висвітлення основних духовних засад протестантизму, які вплинули на формування його музичної традиції і зумовили її подальший розвиток, а також ролі Мартіна Лютера як основного ідеолога протестантизму і основоположника протестантського хоралу.

До основних завдань дослідження виносимо наступні:

- дослідити основоположний принцип протестантизму;
- з'ясувати характерні ознаки музики протестантського богослужіння;
- виділити основні відмінності у підході до використання музики під час богослужіння протестантами і католиками;
- висвітлити роль Мартіна Лютера у творенні протестантської музичної традиції;
- виявити фактори, які сприяли жанровому розмаїттю протестантської сакральної музики.

На протестантських богослужіннях можна почути музику найрізноманітніших напрямків: це і твори, які